

**„A B C D E F G, PSÍČEK NÁM S TÝM POMÔŽE“  
ALTERNATÍVNE VZDELÁVANIE ŽIAKOV A ŽIAČOK  
ZÁKLADNÝCH ŠKÔL S ASISTENCIOU PSOV**

**“A B C D E F G H, A LITTLE DOGGIE WILL HELP US WITH THAT”  
ALTERNATIVE EDUCATION OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS WITH DOGS’  
ASSISTANCE**

**Martina MICHALKOVÁ**

**Abstrakt:** Výchovu a vzdelávanie žiakov na základných školách je možné realizovať aj s využitím edukácie s asistenciou psov. Ide o efektívny a zábavný prístup, upevňujúci zodpovednosť, podporujúci motiváciu a rozvíjajúci pozitívny vzťah žiakov k zvieratám. Prítomnosť zvierat pozitívne ovplyvňuje motiváciu, sústredenie a zapamätanie učiva žiakmi. Taktiež rozvíja schopnosť kooperácie a empatiu. Žiaci vnímajú prítomnosť zvierat v rámci vyučovania a pobytu v škole veľmi pozitívne. V rámci edukácie s asistenciou psov, ako zážitkovej metódy, sú využívané rôzne hry zamerané na rozvoj vedomostí, prosociálnych zručností, empatie, zodpovednosti.

**Kľúčové slová:** alternatívne vzdelávanie, edukácia s asistenciou psov, žiak, základná škola.

**Abstract:** Education of pupils at primary schools can be realized by using Canine Assisted Education. It is an effective approach strengthening responsibility, supporting motivation and developing positive relationship of pupils towards animals. The presence of the animals positively affects motivation, concentration and acquirement of the knowledge by pupils. It also develops the ability of collaborations and empathy. Pupils very positively perceive the presence of animals within lessons in school. Within Canine Assisted Education, as experiential method, there are used a various games aimed at development of knowledge, prosocial skills, empathy and responsibility.

**Key words:** alternative education, canine assisted education, pupil, elementary school.

Príspevok nadväzuje na minuloročné vystúpenie na konferencii, cieľom ktorého bolo sprostredkovať poznatky nadobudnuté v rámci vlastnej praxe v oblasti edukácie s asistenciou psov v prostredí školských inštitúcií (v kontexte metód, postupov, dosiahnutých výsledkov, príležitostí a rizík). V rámci tohto príspevku ponúkame poznatky z oblasti alternatívneho vzdelávania žiakov základných škôl s využitím edukácie s asistenciou psov. Konkrétne ide o program s názvom „A B C D E F G, psíček nám s tým pomôže“. Ide o zážitkový program s asistenciou psov realizovaný na *Základnej škole s materskou školou na ul. Gaštanová v Žiline*.

Vzhľadom k úspechu v rámci viacročného pôsobenia v danej inštitúcii, využívajúc zážitkové aktivity s asistenciou psov, bola od školského roka 2013/2014 do učebných osnov 1. stupňa (0. – 4. ročník) zahrnutá aj kynológia. Jej zaradenie viedlo k zvýšeniu kvality vzdelávania žiakov vo vzťahu k psom a zvieratám vôbec, ako aj k zvýšeniu kvality vyučovania jednotlivých predmetov, ktoré nadobudli charakter zážitkového učenia. Takýto prístup k vyučovaniu žiakov nielen zaujíma a motivuje, ale prostredníctvom neho dokážu učivo lepšie a ľahšie osvojiť a zapamätať.

Na základe vlastných skúseností sme určili nasledujúce **fázy edukácie s asistenciou psov:**

1. **oboznamovacia fáza**, v ktorej prebieha **poznávanie, prebúdzanie nadšenia**, pričom sa pozornosť zameriava na edukovaného,
2. **priamy zážitok**, ktorý slúži na **upevnenie fázy č. 1** a
3. **upevňovacia fáza**, v ktorej ide o **spoločné zdieľanie poznatkov a inšpirácie**.

Na *ZŠ s MŠ Gaštanová Žilina* sa kynológia stala súčasťou nižšie vymenovaných predmetov. V rámci nultého ročníka ide o tieto:

- **Zmyslová výchova a základy matematických predstáv** – so zameraním na sčítanie a odčítanie s asistenciou psov a s cieľom upevnenia učiva zážitkom vytvoreným s využitím pozitívneho vzťahu ku psom;
- **Rozvoj komunikačných schopností** – s témou Pes ako člen rodiny – so zameraním na sprostredkovanie základných informácií o psoch na základe prežitej skúsenosti;
- **Rozvíjanie grafomotorických zručností a výtvarná výchova** – so zameraním na precvičovanie základov grafomotorických zručností (najmä precvičovanie správneho držania ceruzky, rozvoj jemnej motoriky v rámci úloh s asistenciou psov).

Pre prvý ročník sú to nasledujúce predmety:

- **Prírodoveda** – v rámci dvoch tematických okruhov, a to 1) Pes domáci – so zameraním na zásady správneho zaobchádzania so psami, prevenciu pred úrazmi spôsobenými nezodpovedným zaobchádzaním so psami zážitkovým učením – modelovými situáciami a názornými ukážkami, a 2) Týranie psov – s cieľom rozvoja prosociálneho správania, prevencie patologických javov, najmä týrania psov (zvierat);
- **Slovenský jazyk a literatúra** – so zameraním na čítanie so psom a s cieľom formovať pozitívny postoj žiakov k čítaniu, a to aj u žiakov s problémovým čítaním, posilňovať motiváciu k čítaniu v skupine a prekonávať bariéry v čítaní.

Pre druhý ročník je to jeden predmet, a to:

- **Prírodoveda** – s cieľom spoznať spôsob života a správanie psa domáceho a vedieť využiť nadobudnuté poznatky v reálnom živote.

V treťom ročníku ide o rovnaký predmet:

- **Prírodoveda** – s témou Pes domáci – so zameraním na spoznanie vhodných podmienok pre chov psa s cieľom budovať uvedomenie významu a nárokov na podmienky pre plnohodnotný život psa.

Podobne aj vo štvrtom ročníku ide o rovnaký predmet:

- **Prírodoveda** – s témou Od vlka ku psovi – so zameraním na identifikáciu rozdielov v spôsobe života a potrieb divo žijúcich psovitých šeliem a domácich psov.

Kynológia na *ZŠ s MŠ Gaštanová Žilina* prebieha vo všetkých ročníkoch 1. stupňa v predmetoch: Slovenský jazyk a literatúra, Matematika, Prírodoveda, Vlastiveda a Telesná výchova. Často je uplatňovaná aj v medzipredmetových prepojeniach. Výučba zážitkovým učením prebieha aj pri žiakoch 2. stupňa.

Kynológia je zakomponovaná aj do činnosti školského klubu detí, a to do nasledujúcich oblastí výchovy:

- **spoločensko-vedná činnosť** – s názvom Pes náš priateľ a pomocník;
- **prírodovedno-environmentálna činnosť** – s názvom Základy kynológie a so zameraním

na nadobudnutie základných poznatkov z oblasti kynológie a formovanie pozitívneho vzťahu k psom;

- **telovýchovná činnosť** – s názvom Cvičíme spoločne a so zameraním na rozvoj kreativity v rámci cvičenia, s cieľom podpory pozitívneho vzťahu k cvičeniu prostredníctvom pozitívnej motivácie na základe aktivít a kontaktu so psami;
- **vzdelávacia činnosť** – s názvom Správne zaobchádzanie so psami s cieľom oboznámiť so zásadami správneho zaobchádzania so psami a ich významom;
- **esteticko-výchovná činnosť** – s názvom Pes v našej tvorbe (pes ako motivačný činiteľ k práci).

## ROZBOR JEDNOTLIVÝCH ČINNOSTÍ V RÁMCI PREZENTÁCIE

V rámci prezentácie sme realizovali zároveň ukážky **modelových situácií v rámci vyučovacích predmetov:**

- telesná výchova,
- slovenský jazyk a literatúra,
- matematika,
- rozvoj grafomotorických zručností,
- prírodoveda a
- medzipredmetového prepojenia pomocou kynologických aktivít.

**Oblasť telesnej výchovy a aktivity s ňou spojené:** „úvodná rozevička so štvornohou pani učiteľkou“ (využívanie psích trikov a prvkov tanca so psom) v aktivitách, ako drepy, kliky, beh s meniacim tempom, prekračovanie ležiaceho psa bez fyzického kontaktu s nohou, osmičky okolo dvoch ležiacich psov (žiaci idú po štvornožky pomedzi nich), práca s obojkom a vôdzkou na človeku (medzipredmetové prepojenie) so zámerom poukázať na nesprávne spôsoby využívania obojka a vôdzky, tunel z nôh (kvôli nácviku rovnováhy) – cez ktorý prebieha pes, tunel s využitým prvku „mačací chrbát“ (udržanie chrbtice v oblúku) – pes podbieha pod žiakmi, stimulačný chodníček s labkami (koberec) využitý ako „twister“ na správne držanie tela alebo v ktorom nalepovacie labky slúžia ako „horúce kamene“ (možnosť využiť v rámci medzipredmetového prepojenia).

**Oblasť matematiky: aktivity ako napr.** stimulačný chodníček s labkami (počítanie jednotlivých častí labiek, počítanie podľa rozdielnosti farieb, vyberanie labiek podľa počtu šteknutí psa, prechádzanie s počítaním, tvorenie príkladov...), obkresľovanie psa (do obrysu možnosť zapojenia matematických počtov), postroje na suché zipsy na prilepovanie čísel, matematických znamienok a príkladov, taška pre psa plná tajomstiev.

**Rozvoj grafomotorických zručností: s aktivitami, ako napr.** obkresľovanie psa (zameranie sa na správne držanie ceruzky, nepopísanie psa, obrys by mal byť viditeľný – vyvíjanie dostatočného tlaku na ceruzku...), dokresľovanie do obrysu psa, dopisovanie do obrysu psa. Medzipredmetové prepojenie môže byť spojené so základnými matematickými počtami, v ktorých zohrávajú rolu pri žiakoch 0. ročníka základné počty spojené s priamou asistenciou psov (koľko má pes labiek, oči, uší...).

**Slovenský jazyk a literatúra:** napr. **dychové cvičenia** (dychová rozevička), ktoré sú radené na začiatku hodiny pred čítaním s cieľom orofaciálnej stimulácie, zmiernenia

psychického napätia a strachu z čítania. Pred dychovou rozcvičkou je dôležité správne držanie tela – správne sedenie v lavici. Ukážkou správneho rovného sedu s vystretým chrbtom môže byť pes realizujúci povel - prosenie. Žiaci sa podľa ukážky narovnajú, vystrú chrbát a následne sa začne s dychovou rozcvičkou. Príklady dychových cvičení: dýchame podľa psa, oblizovanie ako pes, štekание hlboko ako pes veľkého plemena, štekание hlboko ako pes malého plemena, zavíjanie ako pes severského plemena alebo vlk (so zaklonenou hlavou), zívanie ako pes, žmurkanie pravým a ľavým okom, nadychovanie sa nosom (napodobňujúc vetriaceho psa), vetrenie, prežúvanie ako pes (príp. so zadaním strany, na ktorej sa má prežúvať), usmievanie na psa. Žiaci môžu cviky niekoľkokrát opakovať. Prvoradé je predvedenie cvikov a ich realizácia spolu so žiakmi - „asistované cvičenia“.

Okrem dychových cvičení je možné na začiatok hodiny zaradiť precvičenie prstov a rúk pred **písaním** s asistenciou psov, z dôvodu rozvoja motoriky a uvoľnenia svalov. K ďalším aktivitám radeným pred písanie je možné radiť napr. nasledujúce:

- deti sedia v kruhu, uprostred ktorého sedí pes. Deti sa oboma rukami naťahujú za psom (čo najviac), pričom sa nehýbu z miesta,
- v stoji alebo v sede ukazujú deti psovi posunky (v rámci povelov), pričom točia na striedavo zápästím do oboch strán,
- stláčanie mäkkých lôpt či inteligentnej plastelíny a kotúľanie ich k psom.

Pre potreby **čítania** je možné využívať napr. nasledujúce aktivity: čítanie na psovi, čítanie na psovi so šteknutím druhého psa ako podnetu ku kolektívnemu čítaniu (pričom šteknutie je signálom k tomu, aby začalo čítať ďalšie dieťa) – deťom je potrebné pred aktivitou so šteknutím vysvetliť, čo znamená šteknutie, využitie pomôcok v rámci učenia abecedy (postroje so suchými zipsami na prilepovanie písmeniek, slov aj interpunkčných znamienok...). Využívať tiež môžeme veľkú tlačенú abecedu (básničky na veľkú tlačенú abecedu spojené s hľadaním písmeniek na tele psov, pričom aktivitu využívame aj na učenie slov začínajúcich na dané písmená). Hru „Naša kamarátka veľká tlačенá abeceda“ je vhodné prispôbiť tomu, akých psov máme k dispozícii (veľkosťou, plemenom, farbou a pod.).

Príklady „Našej kamarátky veľkej tlačenej abecedy“:

**A** – „písmenko A sa u mňa na hlavičke skrýva, počujem ním všetko – aj to, ako sa kto k sebe správa“ (Nájdí písmenko **A** na hlavičke psíka) - tri aspekty: písmeno, pomôcka slovo „počujem“ a dôraz na správanie,

**C** – „keď sa mi na chvostík pozrieš – čo to tam mám? Písmenko C v ňom ukrývam. Nájdí tvar písmenka C na chvostíku“.

**K** – „som malá, biela, stále veselá a moje meno na krásne písmenko začína“ (Kery).

Taktiež môžeme využívať aktivitu „Čo je to rýmovačka“ – pexeso s rýmovačkami na jednotlivé plemená psov (dôraz sa kladie na rozdielnosť plemien psov so zámerom uvedomenia si individuálnych rozdielov a jedinečnosti každého). Príklady pexesa spojeného s fotkami psov:

- „Krásna, zlatá, spanilá – to je predsa kólia“
- „Malý, biely, stále smelý – je náš Westík veselý“
- „Veľký, biely, vysmiaty – je Samojed huňatý“
- „Čierny, krásny, elegantný – je to Flat, neustále akčný“
- „Silný, hravý, majestátny – je to Landseer, obor krásny“

**Medzipredmetové prepojenia:** v rámci medzipredmetových prepojení môžeme využívať napr.:

- básne zameranú na rozvoj vnímania a predstavivosti detí (časti tela, farby, počty...)

© „**Ja som malý psíček,  
som plemeno Westíček.  
Budeme sa spolu hrať,  
a v škole sa zabávať.  
Ale pozor milé deti!  
Budeme sa učiť aj,  
čítať, písať, počítať.  
Prvý cvik je ľahučký,  
pozri na mňa potichučky.  
Porozmýšľaj a potom sa prihlás,  
čo všetko na mne vidíš, pani učiteľke prezrad’.**“

- stimulačný chodníček (koberec s labkami),
- pomôcky (postroje na suché zipsy, tašky pre psov, čísla, písmenká, metodické listy...),
- „Ako sa správať ku psíčkom“ – všetko v jednej básni zameranej na správne zaobchádzanie so psami a predchádzanie nepriaznivým situáciám hravou formou („Učíme sa k sebe správať, aby sme sa nemuseli zbytočne báť“)

© „**Psíček je môj kamarát,  
preto ho mám veľmi rád.  
Hrám sa s ním, aj naháňam,  
no na labky pozor dám.  
Hladkám ho len jemnúčko,  
dá mi pusu na líčko.**

**Za uška ho neťahám a na chvostík pozor dám.  
Očká, tie mu nechám tak,  
aby ma mal stále rád.  
Rozprávam len tichúčko,  
on počuje silnúčko.**

**Krik on vôbec nemá rád, keď sa kričí, bude sa veľmi báť.  
Pri papaní ho nechám tak,  
aby sa na mňa nemusel hnevať.  
Nikdy naňho nevrčím,  
aby mi to nevrátil.**

**Ak psík spinká, spinkám tiež,  
ak psík vstáva, vstávam hneď.  
Cudzieho psíka nehladkám a pekne pomaličky ho obchádzam.  
Kuk sem, kuk tam, len nie priamo do očí,  
nie každý psík by to totiž pochopil.**

**Ak máš psíčka veľmi rád a tiež chceš byť s ním dobrý kamarát,  
nebi ho a netrestaj, radšej ho pekne poškrabkaj.  
Nehádz po ňom kamene, plakal by a spozornel.**


## Vždy psíkovi pomáhaj a pusinku peknú mu daj.“

**Doporučená hra:** spolužiaci si zahrajú divadielko na tému, čo sa v básničke naučili a porozprávajú sa o tom s pani učiteľkou/vychovávateľkou (možnosť spolupráce aj starších žiakov s mladšími)<sup>32</sup>.

Uvedený program sme z dôvodu potreby zistenia jeho efektivity vyhodnotili. Využili sme pritom dotazníky, ktoré vyplňajú žiaci. V triede „Veselých psíčkov“ sú žiaci, ktorí sú od 1. ročníka v pravidelnom kontakte so psami v rámci vyučovania aj v rámci školského klubu detí a sú pravidelne edukovaní aj v otázkach kynológie. V čase vyplňovania dotazníkov boli so psami v pravidelnom kontakte viac ako jeden a pol roka. Počet žiakov v triede bol 20 a počet vyplňajúcich dotazníkov bol 16. Prvý dotazník obsahoval 13 a druhý 16 otázok. V dotazníkoch nás najviac zaujímal postoj detí k psom, náležitosti týkajúce sa prevencie vo vzťahu ku psom a informácie týkajúce sa psov, v ktorých sme žiakov edukovali od 1. ročníka. Ako sa ukázalo, žiaci, ktorí sa pred programom psov báli, uvádzali, že sa už psov obávať nemusia. Všetci respondenti si osvojili poznatky preventívneho charakteru vo vzťahu k zodpovednému správaniu voči psom. Žiaci z 2. ročníka prezentovali uvedenie povinností vyplývajúcich z vlastníctva psa (aj tí, ktorí by chceli psa, sú ochotní počkať na jeho kúpu, kým nebudú mať k dispozícii dostatok času).

Cieľavedomou, systematickou a dlhodobou edukáciou s asistenciou psov na školách je možné ponúknuť žiakom vzdelávanie zážitkového typu, ktoré sa stane pre nich motiváciou a okrem ľahšieho zafixovania učiva, rozvíjania komunikačných schopností, grafomotorických zručností, vzájomnej kooperácie, kooperácie s pedagógmi, začleňovania nesmelých detí do skupín, budovania vzťahu k zvieratám prirodzenou formou cez prežitie skúsenosti, aktívneho trávenia voľného času, intenzívnejšieho vnímania daného učiva, ktoré je spojené so zážitkom, pozitívneho pôsobenia psov aj na pedagogický personál sa žiaci dokážu naučiť pracovať so živými tvormi empaticky, stávajú sa zodpovednejšími vo vzťahu k zvieratám a učia sa základy prevencie a predchádzania nepriaznivým situáciám vo vzťahu k psom/zvieratám.

Hra, komunikácia, motivácia, zážitok, prežitie vlastnej predstavy prostredníctvom skúsenosti – to sú základné elementy programu edukácie s asistenciou psov. Jej hlavnými cieľmi sú nielen rozvíjať vedomosti žiakov, ale najmä ich zručnosti, schopnosť empatie, kooperácie, pozitívneho vzťahu k zvieratám i pozitívnych medziľudských vzťahov.

- HRA
  - KOMUNIKÁCIA
  - MOTIVÁCIA
  - ZÁŽITOK
  - PREŽITIE VLASTNEJ PREDSTAVY  
A ZÍSKANIE SKÚSENOSTI
- 
- EDUKÁCIA S  
ASISTENCIOU PSOV**

V rámci edukácie s asistenciou psov (a rovnako terapie) je nevyhnutné zohľadňovať welfare žiakov (ľudí), ale aj psov<sup>33</sup>. Rovnako významný je prístup k učeniu detí a spôsob podania učiva. Súčasťou výchovy a vzdelávania v základných školách by malo byť nielen sprostredkovanie poznatkov, ale zároveň aj zohľadňovanie potreby rozvíjať zodpovednosť

<sup>32</sup> Popis konkrétneho slovenského projektu, zameraného na čítanie so psom, vid' napr. Šulovská (2012), popis vybraných aktivít pre žiakov s poruchami čítania vid' napr. Majerníková a Šoltésová (2009, 2013) a Majerníková (2012). Poznanky o možnostiach využitia edukácie s asistenciou psov tiež v Rivera (2004).

<sup>33</sup> Bližšie o etických aspektoch aktivít a terapie s asistenciou psov a welfare zvierat zaradených do týchto činností napr. Šoltésová (2012), Komenská (2012, 2013).

detí. Toto je možné aj prostredníctvom sprostredkovania kvalitných informácií založeného na skutočných hodnotách a pozitívnom vzťahu.

## ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- KOMENSKÁ, Katarína, 2012. Zodpovednosť ako vzťah k morálnej komunite. In: *Aktuálne otázky teórie a praxe aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie) [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z Jarnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 1.-2. júna 2012 v Ružomberku*. Bratislava: DOGGIE, s. 69-76. ISBN 978-80-970859-1-9.
- KOMENSKÁ, Katarína, 2013. Etický kódex pre oblasť starostlivosti a dohľadu nad zvieratami v canisterapii (etická reflexia cez optiku konzekvencialistického modelu etiky). In: *Aktivita a terapia s asistenciou psov - inovatívny prístup v pomáhajúcich profesiách [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou "Jarná konferencia o aktivitách a terapii s asistenciou psov (canisterapie)", konanej v dňoch 3.-4. mája 2013 v Ružomberku*. Bratislava: Výcviková škola Doggie Bratislava, s. 29 - 40. ISBN 978-80-970859-2-6.
- MAJERNÍKOVÁ, Tatiana a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2009. Využitie aktivít a terapie s asistenciou psov v reedukácii detí s dyslexiou. In: *Pravda o zooterapii 2009 [elektronický zdroj]: 11. ročník: sborník príspevků z odborné konference s mezinárodní účastí*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 14 s. ISBN 978-80-7394-201-4.
- MAJERNÍKOVÁ, Tatiana a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2013. Inovatívny prístup k reedukácii detí s dyslexiou - edukácia s asistenciou psov. In: *Aktivita a terapia s asistenciou psov - inovatívny prístup v pomáhajúcich profesiách [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou "Jarná konferencia o aktivitách a terapii s asistenciou psov (canisterapie)", konanej v dňoch 3.- 4. mája 2013 v Ružomberku*. Bratislava: Výcviková škola Doggie Bratislava, s. 124 - 140. ISBN 978-80-970859-2-6.
- MAJERNÍKOVÁ, Tatiana, 2012. Využitie canisterapie pri práci s deťmi s vývinovou poruchou učenia. In: *Aktuálne otázky teórie a praxe aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie) [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z Jarnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 1.-2. júna 2012 v Ružomberku*. Bratislava: DOGGIE, s. 77-96. ISBN 978-80-970859-1-9.
- MICHALKOVÁ, Martina, 2013. Edukácia s asistenciou psov v prostredí školských inštitúcií (metódy, postupy, benefity, výhody a ohrozenia). In: *Aktivita a terapia s asistenciou psov - inovatívny prístup v pomáhajúcich profesiách [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou "Jarná konferencia o aktivitách a terapii s asistenciou psov (canisterapie)", konanej v dňoch 3.-4. mája 2013 v Ružomberku*. Bratislava: Výcviková škola Doggie Bratislava, s. 141 - 156. ISBN 978-80-970859-2-6.
- MOROCHOVIČOVÁ, Tatiana, 2012. Canisterapia v programe komplexného rozvoja detí s detskou mozgovou obrnou. In: *Aktuálne otázky teórie a praxe aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie) [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z Jarnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 1.-2. júna 2012 v Ružomberku*. Bratislava: DOGGIE, s. 53-68. ISBN 978-80-970859-1-9.
- RIVERA, Michelle A., 2004. *Canines in the Classroom. Raising Humane Children through Interactions with Animals*. New York: Lantern Books. ISBN 1-59056-053-1.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2012. Pohľad z druhej strany alebo welfare psov v aktivitách a terapii s ich asistenciou. In: *Aktuálne otázky teórie a praxe aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie) [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z Jarnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 1.-2. júna 2012 v Ružomberku*. Bratislava: DOGGIE, s. 5-24. ISBN 978-80-970859-1-9.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2014. *Rizikový pojem „canisterapia“*. Prešov: FF PU. ISBN 978-80-555-1119-1. Dostupné z: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Soltesova1>

ŠULOVSÁ, Monika, 2012. Realizácia projektu „Čítanie so psíkom“. In: In: *Aktuálne otázky teórie a praxe aktivít a terapie s asistenciou psov (canisterapie) [elektronický zdroj]: zborník príspevkov z Jarnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 1.-2. júna 2012 v Ružomberku*. Bratislava: DOGGIE, s. 44-52. ISBN 978-80-970859-1-9.

**Autorka:**

Mgr. et. Mgr. Martina Michalková  
Zmysel života, n. o., Žilina  
web: [www.zmyselzivota.sk](http://www.zmyselzivota.sk)